

2) the principle of the relationship between psychological defense mechanisms and coping strategies; 3) the principle of the connection between psychological complexes and unfinished relationships; 4) The principle of the acquisition of integrity and the aspiration to self-actualization. Our research has allowed to reveal features of self-concept in persons with emotional and behavioral problems of different ages and the dynamics of self-concept in the process of psychological adjustment and integral psychotherapy.

Keywords: self-concept, structure of self-concept, functional diagnostics, psychological defense mechanisms, coping strategies, integral psychotherapy, principles of integral psychotherapy.

Стаття надійшла до редакції 29.05.2016 р.

Статтю прийнято до друку 30.05.2016 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Руденко Л.М.

УДК: 37.013.82: 376.2

Льїна О.В.

ДІАГНОСТИКА РІВНІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ТА РЕФЛЕКСИВНОСТІ У СТУДЕНТІВ, МАЙБУТНІХ КОРЕКЦІЙНИХ ПЕДАГОГІВ ТА ВЧИТЕЛІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ

У статті проаналізовано результати констатувального експерименту щодо вивчення рівнів педагогічних здібностей та рефлексивності у студентів 2-3 курсів майбутніх корекційних педагогів та реабілітологів та вчителів початкових класів загальноосвітніх шкіл. Автором здійснено аналіз проблеми наявності особливих нахилів та здібностей у студентства, які обрали своїм фахом роботу з дітьми, які мають порушення функцій опорно-рухового апарату. Вказано на те, що у дітей з фізичними вадами розвитку можуть бути немотивовані спалахи гніву та роздратування, обумовлені коморбідними порушеннями, і вчитель, корекційний педагог, реабілітолог мають бути професіоналами високого рівня, аби не поглибити соціально-психологічну проблему «особливого» учня, вміти фахово, коректно та дипломатично залагодити конфлікт. Наголошено, що вибір професії – корекційний педагог та вчитель-реабілітолог передбачає поєднання особистісних та професійних навичок саморегулювання емоцій, поведінки, тощо. Проте, невідповідність до складних непередбачуваних ситуацій в роботі з дітьми, які мають вади розвитку, призводить до небажаних наслідків: низької продуктивності праці, помилок в роботі, конфліктним ситуаціям. Саме для попередження тенденцій до негативних професійних явищ в майбутній роботі вчителя-реабілітолога та корекційного педагога автором, в рамках дисертаційного дослідження, було проведено діагностичне обстеження студентства для виявлення «слабких сторін». Було визначено, що студенти 2-3 курсів мають, в більшості, середній рівень педагогічних здібностей і, середній рівень рефлексивності. При чому, рівень рефлексивності у студентів, майбутніх корекційних педагогів, виявився вищим ніж у студентів – майбутніх вчителів загальноосвітніх шкіл. Значущі відомості автор статті отримала аналізуючи відповіді в методиці «Педагогічні ситуації». То ж, провівши детальне вивчення результатів обстеження, автором було запропоновано заходи, необхідні для покращення існуючого стану.

Ключові слова: діти з порушеннями функцій опорно-рухового апарату, методи обстеження, методика «Педагогічні ситуації», методика «Визначення рівня рефлексивності», готовність до професійної діяльності.

Вибір професії вчителя-дефектолога, – це складний, усвідомлений акт вибору молоді людини життєвої позиції щодо подальшого свого життєвого шляху поряд з людьми з особливими потребами. І готовність до такого непростого свідомого вибору передбачає поєднання морально-етичних якостей особистості, знань про професію, способів комунікації з людьми, які мають вади фізичного та психологічного характеру, практичні знання та навички, отримані в вищому навчальному закладі, та, найголовніше, мають бути психологічно готові до роботи в системі корекційної та реабілітаційно-абілітаційної служби.

Важливою передумовою успішного професійного самовизначення є також сформованість в особистості професійно-важливих якостей – окремих психічних, психологічних і фізичних властивостей, які відповідають вимогам певної професії і сприяють успішному оволодінню нею. Підготовка до свідомого вибору професії передбачає активне формування таких психологічних якостей як здібності, інтереси, ціннісні орієнтації, прагнення, професійні плани, ідеали, переконання.

Актуальність проблеми професійного психологічного самовизначення на ниві дефектології, а саме в роботі з дітьми з порушеннями опорно-рухового апарату, полягає, насамперед, в тому, що невідповідність до складних непередбачуваних ситуацій в роботі з дітьми, які мають вади в розвитку, призводить до небажаних наслідків: низької продуктивності праці, помилок в роботі, незадоволення і пригніченого стану молодого спеціаліста, витрат додаткових коштів на перенавчання та перекваліфікацію.

Якщо у педагога дефіцит емпатії, саморегулювання, рефлексії – це призводить до формальних стосунків між ним та учнем, а у другого може викликати невротичні стани та стани відчуженості та

замкненості.

Щодо дітей з порушеннями функцій опорно-рухового апарату в шкільному середовищі, необхідно вказати на те, що усвідомлення ними обмеженості своїх фізичних можливостей провокує у них гострі особистісні реакції навіть на буденні речі, не говорячи вже про некоректну поведінку вчителя. І ця їх реакція не завжди може бути їми контрольована. Професор Росс В.Грін, спеціаліст по клінічній психології та психіатрії медичної школи Гарварда підкреслює «діти поводять себе добре, якщо можуть»[5, с.25]. «Адаптивність та стійкість до подразників не всім даються від народження, не всіма легко засвоюються»[5, с.51]. Якщо ж ми розглядаємо ситуацію з боку того, що перед вчителем дитина з порушенням опорно-рухового апарату, у якої ураження ЦНС відбулось ще у внутрішньочеревному періоді і це «викривило нейропсихологічні передумови теперішньої мозкової організації психічної діяльності даної дитини» [6, с.31], то вчитель має з великою мудрістю та терпимістю підійти до її афективних спалахів, попередньо дізнавшись які ж дестабілізатори запускають цю поведінку.

Гіпотеза дослідження: психологічна підготовленість майбутніх фахівців-ортопедагогів до роботи з дітьми з порушеним розвитком є важливою складовою вузівської підготовки.

Методика проведення дослідження.

Вибірку склали студенти 2-3 курсів дефектологічних факультетів м. Києва, м. Львова, м. Запоріжжя, м. Умані та контрольна група студентів-педагогів початкових класів загальноосвітніх шкіл м. Переяслав-Хмельницький. Усього – 186 осіб.

На етапі констатувального експерименту нами було запропоновано методику «Педагогічні ситуації» [4] (адаптовано О.Ільїною) та «Діагностика рівня рефлексивності» (Методика А. В. Карпова) [2] (адаптовано О.Ільїною).

Нами були обрані саме ці методики через те, що зміст корекційної педагогіки передбачає наявність в своїх ланах високопрофесійних, ініціативних, емпатійних та рефлексивних педагогів. Сучасний педагог-дефектолог має не тільки володіти знаннями методик роботи з дітьми з порушеним розвитком, знати психологічні особливості вихованців, мати сформовані педагогічні уміння, але й мати педагогічні здібності для забезпечення гармонійного розвитку «особливої» дитини. Патологічна нестійкість мислення, резонерство, або ж відгородженість, замкненість дітей з затримкою психічного розвитку, або розумовою відсталістю поєднаними з порушеннями опорно-рухового апарату передбачає делікатність педагога-реабілітолога, вміння залагодити назріваючий конфлікт, навчання дитини регулюванню та контролю за своїми емоціями [3].

Ця проблема розглядалась в наукових роботах сучасних вчених-педагогів-дефектологів: (Б.Н.Алмазов, В.Засенко, А.Колупаєва, Миронова, В.В.Нечипоренко, В.М.Приходько, В.В.Сгадова, Є.П.Синьова, М.К.Шеремет, Д.І.Шульженко, А.Г.Шевцов, Л.М.Шипіцина, А.М.Щербакова, Ф.Г.Ялалов, І.П.Яцук), що стало обґрунтуванням наявності особливої педагогічної майстерності вчителя, вихователя, реабілітолога як основною умовою становлення високопрофесійного педагога-дефектолога.

Учені зазначають, що педагогічна майстерність педагогів які працюють з дітьми з вадами в розвитку, залежить від наявності низки особистісних та професійних якостей, сформованості професійних умінь та здібностей, культури спілкування та поведінки майбутнього фахівця. І саме для визначення проблемних місць нами були обрані методики «Педагогічні ситуації» (адаптовано О.Ільїною) та «Діагностика рівня рефлексивності» А.В.Карпова (адаптовано О.Ільїною). Професіоналізм корекційного педагога має бути обумовлений педагогічною майстерністю, яка включає комплекс психологічних властивостей особистості, що забезпечують високий рівень професійної діяльності на рефлексивній основі. Саме рефлексивність, як здатність усвідомлювати, допомагає вчителю «відчути особливу дитину». Серед 11 напрямків розробок рефлексивності нас цікавить педагогічний напрямок, представники якого розглядали рефлексію як інструмент організації навчальної діяльності (О.С.Анісімов, М.Є.Боцманова, А.З.Зак, А.В.Захарова). Проте, якщо йдеться про роботу з дітьми з порушеним розвитком, то такі риси як «рефлексивність», «емпатійність» є важливою складовою особистості вчителя-дефектолога, реабілітолога, спеціального психолога (Л.М.Руденко, М.К.Шеремет, А.Г.Шевцов). Високі показники цієї якості особистості є важливою складовою в успішній роботі з дітьми які мають фізичні вади розвитку поєднані з психологічними проблемами. В нашому випадку ми

співставляємо слова рефлексивність та емпатійність, адже за визначенням Є.П.Ільїна [1], емпатія – це співчуття, співпереживання і вона є специфічною властивістю особистості. Чим більше людина схильна до співпереживання, тим вища її готовність допомогти в конкретній ситуації, що відноситься до рефлексивності.

Метод «Педагогічні ситуації». Методика проведення.

Обстежуваній групі студентів пропонується надруковані 14 скрутних педагогічних ситуацій. Після ознайомлення зі змістом кожної з них, необхідно вибрати з числа запропонованих варіантів реагування на дану ситуацію таку, яка з педагогічної точки зору найбільш правильна, на їх думку. Якщо жоден із запропонованих варіантів відповідей не влаштовує, то можна вказати свій, оригінальний спосіб дії. Інтерпретація: кожна відповідь випробуваного – вибір ним того чи іншого із запропонованих варіантів – оцінюється в балах відповідно до ключа. Здатність правильно вирішувати педагогічні проблеми визначається за сумою балів, набраної випробуванним по всіх 14 педагогічних ситуаціям, поділеній на 14.

Якщо обстежуваний отримав середню оцінку вище 4,5 бали, то його педагогічні здібності (за даною методикою) вважаються високорозвиненими.

Якщо середня оцінка знаходиться в інтервалі від 3,5 до 4,4 бала, то педагогічні здібності вважаються середньорозвиненими.

І, нарешті, якщо середня оцінка виявилася меншою, ніж 3,4 бала, то педагогічні здібності обстежуваного розглядаються як слаборозвинені.

Результати обстеження та їх обговорення.

В результаті проведеного дослідження було виявлено, що високий рівень педагогічних здібностей обстежуваної групи становить 22,2 %, середній рівень – 63,6 %, низький – 14,2% від загальної групи студентства. При чому кореляції між студентами-корекційними педагогами і студентами-вчителями загальноосвітніх шкіл – немає.

Результати обстеження.

Рівень педагогічних здібностей.	Київ (корекц. педагоги)	Умань (корекц. педагоги)	Львів (корекц. педагоги)	Запоріжжя (корекц. педагоги)	Переяслав-Хмельницький (учителя загальноосв.шкіл)
Високий рівень	23%	22%	24%	21%	21%
Середній рівень	68%	62%	64%	60%	64%
Низький рівень	9%	16%	12%	19%	15%

Проаналізуємо отримані результати рівнів педагогічних здібностей.

Візьмемо до уваги, що високий рівень педагогічних здібностей майбутнього корекційного педагога передбачає, за дослідженнями В.В. Нечипоренко, високу компетентність педагога в питаннях ведення переговорів, знаннях особливостей «особливої» дитини. Врахуємо це при аналізі проведеного експерименту.

Заслуговує увагу те, що студенти які вказали найвищу оцінку педагогічних здібностей делікатно, уважно та творчо підійшли до виконання завдання. На 20% із запропонованих педагогічних випадків вони запропонували свої варіанти відповіді учневі. Студенти з середнім рівнем педагогічних здібностей більш формально підійшли до виконання завдання. Своїх варіантів відповідей майже не пропонували. Студенти ж з низькими педагогічними здібностями рефлексивно, нерозважливо, часом не педагогічно давали уявний зворотній зв'язок учневі. Так, наприклад, ситуація №7: «Я відчуваю, що предмети, які ви викладаєте, не допомагають мені», – каже учень вчителю і додає: «Я взагалі думаю кинути заняття». Варіанти відповідей вчителя: 1. «Перестань говорити дурниці» 2. «Нічого собі, додумався!». 3. «Можливо тобі знайти іншого вчителя?». 4. «Я хотів би докладніше знати, чому в тебе виникло таке бажання?». 5. « А що, якщо нам попрацювати разом над вирішенням твоєї проблеми?». 6. «Можливо, твою проблему можна вирішити якимось інакше?». 7. – свій варіант.

Студенти з низькими показниками педагогічних здібностей обрали відповіді №1 та №3, студенти з середнім рівнем – №4, студенти ж з високими показниками здібностей обрали відповіді № 5 та № 6.

В ситуації №10 учень говорить вчителю: «Я знову забув принести зошит (виконати домашнє

завдання і т.п.)». – Як має на це відреагувати вчитель? Варіанти відповідей вчителя: 1. «Ну от, знову!». 2. «Чи не здається тобі це проявом безвідповідальності?». 3. «Думаю, що тобі пора почати ставитися до справи серйозніше». 4. «Я хотіла би знати чому?». 5. « У тебе, ймовірно, не було для цього можливостей?». 6. «Як ти думаєш, чому я щоразу нагадую про це?». 7– свій варіант.

Студенти з низьким рівнем педагогічних здібностей відмічали відповідь №2, та давали свій варіант: «А голову ти часом не забув?». Студенти з середнім рівнем – №3, студенти ж високим рівнем відмічали варіанти відповідей №3, №6 та давали свої варіанти, один з яких такий: «Можливо сьогодні варто виконати домашнє завдання в класі після уроку, щоб напевно знати що воно виконане».

Ситуація №11. Учень в розмові з учителем каже йому: «Я хотів би, щоб ви ставились до мене краще, ніж до інших учнів, зважаючи на мій фізичний стан». – Як повинен відповісти вчитель на таку заяву учня?

Варіанти відповідей вчителя: 1. «Немає підстав виділяти тебе серед інших учнів». 2. «Я зовсім не збираюся гратись в улюбленців і фаворитів». 3. «Мені не подобаються люди, які заявляють так, як ти». 4. «Я хотіла би знати як твоя фізична вада впливає на «особливість»?». 5. «Якби я тобі сказала, що люблю тебе більше, ніж інших учнів, то ти почував би себе від цього краще?». 6. «Як ти думаєш, як насправді я до тебе ставлюсь?» 7. – свій варіант.

Студенти з низьким рівнем педагогічних здібностей відмічали варіанти №1 та №4, студенти з середнім та високим рівнями педагогічних здібностей відмічали №5 та давали свої варіанти: «В мене немає гірших чи кращих, я однаково добре ставлюсь до кожного з вас, прикро, що щось змусило тебе сумніватись », «Кожна людина може мати якийсь недолік: хто фізичний, хто психологічний, і це не є підставою для винятковості», « Можливо, тебе щось тривожить і справа не в тому, що я до тебе маю краще ставитись?».

Ситуація №14. Учень, явно демонструючи своє погане ставлення до товариша з класу, каже: « Я не хочу вчитися разом з ним». – Як на це повинен відреагувати вчитель?

1.«Ну і що?» 2. «Нікуди не дінешся». 3. «Це нерозумно з твого боку».4. «Але він теж не захоче після цього вчитися з тобою». 5 «Чому?» 6. «Я думаю, що ти не правий».7 – свій варіант.

В цій педагогічній ситуації студенти з низьким та середнім рівнем педагогічних здібностей коротко підкреслювали відповідь № 5, студенти ж з високим рівнем давали розгорнутий свій варіант відповіді учневі. Наприклад: «Я вважаю, що конфлікт має бути вирішений в позаурочну годину. Якщо у вас є претензії один до одного, – вони мають бути висловлені», «У нас хороший дружній клас, і ваша суперечка має бути вирішена. Якщо клас мене підтримує, – ми зможемо всі разом допомогти вам».

То ж, після аналізу віртуальних відповідей майбутніх вчителів учням, можна зробити висновок, що студенти 2-3 курсів як корекційного спрямування так і майбутні вчителі загальноосвітніх шкіл, ще не в достатній мірі володіють майстерністю ведення продуктивних переговорів, іноді діють імпульсивно не задумуючись над наслідками. В подальшому, враховуючи вразливість дитини з порушеннями, такий непедагогічний підхід може нашкодити взаєморозумінню між учнем та вчителем, спровокувати агресивність поведінки підлеглого.

Наступна методика – «Діагностика рівня рефлексивності» (Методика А. В. Карпова), адаптовано О.В. Ільїною.

Студентам пропонувалось дати відповіді на твердження опитувальника по шкалі:

Питання	1бал абсолютно невірно	2 бали невірно	3бали скоріше невірно	4 бали не знаю	5 балів швидше невірно	6 балів вірно	7 балів абсолютно вірно
---------	------------------------------	-------------------	-----------------------------	-------------------	------------------------------	------------------	-------------------------------

Питання опитувальника.

1. Прочитавши книгу, в якій йшлося про людей які не зважаючи на свої фізичні вади досягли успіху в житті, – знаходжусь під впливом неї, думаю про це, хочеться її з ким-небудь обговорити.

2. Коли мене раптом несподівано про щось запитують, я можу відповісти перше, що спало на думку.

3. Перш ніж зняти трубку телефону, щоб подзвонити по справі, я зазвичай подумки планую майбутню розмову.

4. Зробивши якийсь промах в роботі, я довго потім не можу відволіктися від думок про те що

скоїлось.

5. Коли я міркую над чимось або розмовляю з іншою людиною, мені буває цікаво раптом згадати, що послужило початком ланцюжка думок.

6. Приступаючи до важкого завдання, я намагаюся не думати про майбутні труднощі.

7. Головне для мене – уявити кінцеву мету своєї діяльності, а деталі мають другорядне значення.

8. Буває, що я не можу зрозуміти, чому будь-хто незадоволений мною.

9. Я часто ставлю себе на місце людини, яка, маючи фізичні вади, живе в цьому «неприспосованому» суспільстві.

10. Для мене важливо в деталях уявляти собі хід майбутньої професійної діяльності.

11. Мені було б важко написати серйозний лист, якби я заздалегідь не склав план.

12. Я віддаю перевагу діям, а не міркуванням над причинами своїх невдач.

13. Я досить легко приймаю рішення щодо дорогої покупки.

14. Як правило, щось задумавши, я прокручую в голові свої задуми, уточнюючи деталі, розглядаючи всі варіанти.

15. Я турбуюсь про своє майбутнє.

16. Думаю, що в більшості ситуацій потрібно діяти швидко, керуючись першою думкою, що прийшла в голову.

17. Часом я приймаю необдумані рішення.

18. Закінчивши розмову, я, буває, продовжую вести її подумки, приводячи все нові й нові аргументи на захист своєї точки зору.

19. Якщо стається конфлікт, то, розмірковуючи над тим, хто в ньому винен, я в першу чергу починаю з себе.

20. Перш ніж прийняти рішення, я завжди намагаюсь все ретельно обдумати і зважити.

21. У мене бувають конфлікти від того, що я часом не можу передбачити, якої поведінки очікують від мене оточуючі.

22. Буває, що, обмірковуючи розмову з іншою людиною, я, як би подумки, веду з нею діалог, а якщо це стосується людей з «особливими потребами», то «підготовка» буде ґрунтовна.

23. Я намагаюсь не замислюватися над тим, які думки і почуття викликають в інших людях мої слова і вчинки.

24. Перш ніж зробити зауваження іншій людині, я, обов'язково, подумаю якими словами це краще зробити, щоб її не образити.

25. Вирішуючи важку задачу, я думаю над нею навіть тоді, коли займаюся іншими справами.

26. Якщо я з кимось сварюсь, то в більшості випадків не вважаю себе винним.

27. Рідко буває так, що я шкодую про сказане.

Обробка даних відбувається за такою схемою:

з 27-ми тверджень опитувальника 15 є прямими (номери питань: 1, 3, 4, 5, 9, 10, 11, 14, 15, 18, 19, 20, 22, 24, 25), решта 12 – зворотні твердження, Для отримання підсумкового балу підсумовуються в прямих питаннях цифри, відповідні відповідям випробовуваних, а в зворотніх – значення, змінення на ті, що виходять при інверсії шкали відповідей. Отримані сирі бали переводяться в стени у відповідності з наступною таблицею:

		Стени										
		0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Бали	від	80	100	101	108	114	123	131	140	148	157	172
	0	нижче	100	107	113	122	130	139	147	156	171	вище

Інтерпретація.

При інтерпретації результатів виходимо на диференціацію індивідів на три основні категорії. Результати методики, рівні або більші, ніж 7 стенив, свідчать про високорозвинену рефлексивність. Результати в діапазоні від 4 до 7 стени – індикатори середнього рівня рефлексивності. Нарешті, показники, менші 4-х стенив, – свідоцтво низького рівня розвитку рефлексивності. Текст опитувальника

був адаптований нами з огляду на те, що рівень рефлексії, в нашому випадку, стосується роботи з дітьми, які мають психофізичні вади в розвитку.

Результати обстеження.

Рівень рефлексивності	Київ (корекц. педагоги)	Умань (корекц. педагоги)	Львів (корекц. педагоги)	Запоріжжя (корекц. педагоги)	Переяслав-Хмельницький (учителя загальноосв.шкіл)
Високий рівень	15%	14%	14%	15%	12%
Середній рівень	64%	62%	59%	61%	54%
Низький рівень	21%	24%	27%	24%	34%

Результати діагностики рівня рефлексивності у контрольній та експериментальній групах обстежуваних студентів: високий рівень рефлексивності мають 14% обстежуваних студентів, середній рівень 60% і низький рівень 26% педагогічного студентства.

Висновки. Проаналізувавши отримані дані можна констатувати, що, молоді люди, студенти 2-3 курсів, які прийшли в професію як «корекційний педагог», так і «вчитель початкових класів загальноосвітньої школи», в більшості мають середній рівень педагогічних здібностей. Але навіть невеликі 14,2% низького рівня педагогічних здібностей, на нашу думку, підлягають корекції задля навчання покращенню ведення переговорів та поліпшенню взаєморозуміння учня та вчителя. Тим паче, якщо це стосується роботи з дітьми які мають психофізичні вади розвитку, а саме порушення функцій опорно-рухового апарату. Що стосується констатувального експерименту по діагностиці рівня рефлексивності, то, з приємністю хочеться відмітити, що все ж, у професію корекційний педагог приходять молоді люди з вищим показником рефлексивності в порівнянні зі студентством вищого навчального закладу який готує вчителів загальноосвітніх шкіл. Хоча, в цілому, показники в обох типах навчальних закладів в більшості знаходяться на середньому рівні.

То ж, провівши діагностичне обстеження на визначення рівнів педагогічних здібностей та рефлексивності, підтверджуємо нашу гіпотезу в тому, що як корекційним педагогам, вчителям-реабілітологам, так і вчителям загальноосвітніх шкіл, а в майбутньому інклюзивних класів, в курсі вузівської підготовки, рекомендоване впровадження тренінгової програми по навчання успішного ведення діалога між «особливим» учнем та вчителем для досягнення позитивного результату в комунікації та попередженні імпульсивності та агресивності з боку учня.

Використана література

1. **Ильин Е.В.** Психология для педагогов / Ильин Е.В. – СПб.: Питер, 2012. – 640с.: – (серия «Мастера психологии»).
2. **Карпов А.В.** Рефлексивность как психическое свойство и методика ее диагностики // Психологический журнал. – 2003.– Т. 24.– № 5.– с.45-57.
3. **Мамайчук И.И.** Помощь психолога ребенку с задержкой психического развития. Научно-практическое руководство. / И.И.Мамайчук, М.Н.Ильина – СПб.: Речь, 2004. – 352 с.
4. **Немов Р.С.** Психология: Кн. 3: Экспериментальная педагогическая психология и психодиагностика / Р.С.Немов – М., 1995. с.429-434.
5. **Росс В. Грин** Взрывной ребенок. Новый подход к воспитанию и пониманию легко раздражимых, хронически несговорчивых детей / Росс В. Грин – Москва: Теревинф, 2013 – 263с.
6. **Семенович А.В.** Нейропсихологическая коррекция в детском возрасте. Метод замещающего онтогенеза [учебное пособие, 2-е издание] / А.В.Семенович – Москва: Генезис, 2008 – 474с.

References

1. **Ylyn E.V.** Psychology Teacher / EV Ylyn - SPb .: Peter, 2012. – 640 s .: - (Series "Masters of Psychology").
2. **Karpov A.V.** Reflexivity is a mental property. Diagnostic Method // psychological journal. - 2003.- number 5.T- 24. s. 45-57.
3. **Mamaychuk I.I.** Psychologist Help your child with retarded development. Scientific-practical guidance. / I.I.Mamaychuk, M.N.Ylyna - St. Petersburg .: Speech, 2004. - 352 s.
4. **Nemov R.S** Psychology, Bk. 3: Experimental educational psychology and diagnostics / R.S.Nemov - M., 1995. s. 429-434.
5. **Ross W. Green.** Speed child. New approach for Understanding of education and children with bad behavior . / Ross W. Green - Moscow: Terevynf, 2013 - 263s.
6. **Semenovych A.V.** Neuropsychological correction of children. The method which replaces ontogeny [book for teaching, 2nd edition] / A.V.Semenovych - Moscow: Genesis, 2008 - 474s.

Ильина О.В. Диагностика уровней педагогических способностей и рефлексивности у студентов, будущих коррекционных педагогов и учителей общеобразовательных школ.

В статье проанализирован этап констатирующего эксперимента по изучению уровня педагогических способностей и уровня рефлексивности у студентов 2-3 курсов будущих коррекционных педагогов и реабилитологов и студентов – будущих учителей начальных классов общеобразовательных школ. Автором проанализирована проблема наличия особых склонностей и способностей у студенчества, которые избрали своей профессией работу с детьми, имеющими нарушения функций опорно-двигательного аппарата. Указано на то, что у детей с физическими недостатками в развитии могут быть немотивированные вспышки гнева и раздражения, обусловленные коморбидными нарушениями и учитель, коррекционный педагог, педагог-реабилитолог должен быть профессионалом высокого уровня, чтобы не углубить психологическую проблему «особого» ученика, уметь корректно, дипломатично уладить конфликт. Отмечено, что выбор профессии – коррекционный педагог, педагог-реабилитолог, предусматривает сочетание личностных и профессиональных навыков саморегуляции эмоций, поведения. Неподготовленность же к сложным непредвиденным ситуациям в работе с детьми с нарушениями в развитии, приводит к нежелательным последствиям: низкой производительности труда, ошибок в работе, конфликтным ситуациям. Для предупреждения негативных тенденций в будущей работе учителя-реабилитолога, коррекционного педагога автором, в рамках диссертационного исследования, было проведено диагностическое обследование студенчества для выявления «слабых сторон». Было определено, что студенты 2-3 курсов имеют, в большинстве, средний уровень педагогических способностей и, средний уровень рефлексивности. Причем, уровень рефлексивности студентов-коррекционных педагогов оказался выше, чем у студентов – будущих учителей общеобразовательных школ. Интересные сведения автор статьи получила анализируя ответы в методике «Педагогические ситуации». В итоге, проведя детальное изучение результатов обследования, автором были предложены мероприятия которые возможно предпринять для улучшения существующего положения.

Ключевые слова: дети с нарушениями функций опорно-двигательного аппарата, методы обследования, методика «Педагогические ситуации», методика «Определение уровня рефлексивности», готовность к профессиональной деятельности.

Irina O. The level of teaching skills and diagnosis of reflexivity students in remedial teachers and student teachers in secondary schools.

The article analyzes the results of the first stage of experiment that investigate the teaching abilities and levels of reflexivity among students of 2-3 courses of future remedial educators and rehabilitators and students - future teachers of elementary school. The author describes the problem of the presence of special personal qualities and abilities of the students who chose their profession work with children with motor disability. It was specified that children with disabilities in development may be unwarranted outbursts of anger and irritation caused by comorbid disorders and teacher, correctional educator, rehabilitation must be high-level professionals in order not to deepen the psychological problem "special" student to be able to correctly diplomatically resolve conflict. Emphasized that the choice of profession – correctional and rehabilitational teacher involves a combination of personal and professional skills of self-regulation of emotions and behavior. Unavailability to complex contingencies in working with children who have disabilities in development, leads to undesirable consequences: low productivity, errors in the work, conflict situations. For prevent negative trends in future work of rehabilitation teacher, remedial teacher author within the dissertation, conducted diagnostic examination to identify students' weaknesses. It was determined that in the majority students 2-3 courses have the average level of pedagogical skills and the average level of reflexivity. Moreover, the level of reflexivity students in remedial teachers was higher than that of students - future teachers in secondary schools. The author received interesting results by analyzing answers in the method "Teaching the situation." So, following a detailed study of the results of the survey, the author have given advices to be taken in the improving of the existing situation.

Keywords: children with motor disabilities, survey methods, method of "Teaching situation," method "Determination of reflexivity", readiness for professional activities.

Стаття надійшла до редакції: 05.05.2016 р.

Статтю прийнято до друку: 25.05.2016 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Шевцов А.Г.

УДК 376-053.4:316.454.5-056.264

Мартиненко І. В.

**ШЛЯХИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
З СИСТЕМНИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ ПЕРВИННОГО ГЕНЕЗУ**

У статті представлено теоретико-експериментальні підходи до розвитку комунікативної діяльності дітей старшого дошкільного віку з системними порушеннями мовлення первинного генезу. На підставі аналізу теоретичних джерел з'ясовано, що проблема порушень комунікативного розвитку дітей із системними порушеннями мовлення є актуальною та вибірково дослідженою. За результатами експериментального вивчення комунікативної діяльності дітей означеної категорії констатовано недостатню сформованість структурних компонентів діяльності спілкування, комунікативних засобів та вмінь, комунікативних рис особистості. Зважаючи на виявлені відхилення, з метою системного впливу визначено шляхи розвитку комунікативної діяльності, обґрунтовано теоретичні підходи та принципи корекційно-розвивального впливу.

Ключові слова: комунікативна діяльність, системні порушення мовлення, діти старшого дошкільного віку, шляхи комунікативного розвитку.